

Кюнцлі Романа Василівна¹, Степанюк Андрій Володимирович²

¹ Доктор мистецтвознавства, професор кафедри архітектури,

romana.lviv@ukr.net

orcid.org/0000-0001-5234-4903

² Кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури,

andriy.lviv@ukr.net

orcid.org/0000-0001-5030-5724

^{1,2} Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені Степана Гжицького, Львів

ІНКЛЮЗІЯ В АРХІТЕКТУРІ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ПРОСТОРОВО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: МІЖ НОРМАТИВНОЮ ВІДПОВІДНІСТЮ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯМ АВТЕНТИЧНОСТІ

© Р.Кюнцлі, А.Степанюк 2026

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2026.35-36.78-90/>

Анотація

Стаття присвячена аналізу інклюзії в архітектурі пам'яток культурної спадщини як просторово-правової категорії, що формується на перетині вимог безбар'єрності, будівельних норм та режимів охорони автентичності. Актуальність дослідження зумовлена зростанням суспільного запиту на доступність історичних об'єктів і водночас обмеженістю нормативних інструментів, які дозволяють узгодити інклюзивні втручання з принципами збереження культурної спадщини. У роботі проаналізовано національну нормативно-правову базу у сфері інклюзивності та охорони пам'яток, зокрема положення державних будівельних норм і підзаконних актів, а також міжнародні та європейські підходи до застосування принципу «розумного пристосування». Показано, що у вітчизняній практиці цей принцип часто трактується фрагментарно та без чітких процедур оцінки пропорційності втручань, що призводить до конфліктів між вимогами доступності та охоронними регламентами. На основі аналізу зарубіжних наукових досліджень і нормативних настанов обґрунтовано, що інклюзія в пам'ятках архітектурної спадщини має розглядатися не як сукупність технічних рішень, а як результат процедурного балансування між правами користувачів і вимогами збереження автентичності. У статті сформульовано рекомендації для архітекторів і органів охорони культурної спадщини щодо застосування індивідуалізованих, пропорційних та мінімально інвазивних рішень, а також наголошено на необхідності розвитку методичних підходів і уточнення нормативної бази в Україні.

Ключові слова: інклюзія; пам'ятки культурної спадщини; безбар'єрність; розумне пристосування; автентичність; просторово-правове регулювання

Постановка проблеми

У сучасній архітектурній практиці інклюзія закріплена як обов'язковий принцип формування безбар'єрного середовища та рівного доступу до об'єктів фізичного оточення. В Україні ці вимоги нормативно регламентуються, зокрема, положеннями ДБН В.2.2-40:2018 із зміною № 1 «Інклюзивність будівель і споруд» [4], які поширюються на нове будівництво, реконструкцію, реставрацію та капітальний ремонт будівель і споруд різного функціонального призначення. Водночас у випадках

проектування та адаптивного використання пам'яток культурної спадщини реалізація інклюзивних рішень ускладнюється дією спеціальних охоронних режимів, встановлених Законом України «Про охорону культурної спадщини» [10], а також вимогами містобудівної документації та режимами використання історичних ареалів [5;8;9].

Нормативні положення у сфері інклюзивності передбачають можливість застосування принципу розумного пристосування у разі, коли забезпечення доступності у повному обсязі є технічно або просторово ускладненим, що прямо закріплено у ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»[4] та Методичних рекомендаціях щодо забезпечення доступності будівель, приміщень та іншої інфраструктури закладів освіти для маломобільних груп населення [6], яким встановлено допустимість індивідуальних архітектурно-планувальних рішень для існуючих будівель, зокрема під час реконструкції та реставрації. Проте чинні будівельні норми не містять чітко визначених критеріїв оцінки допустимості втручання у пам'ятки культурної спадщини з позицій збереження їх автентичності, предмета охорони та історичної матеріальності. Одночасно вимоги щодо збереження цінних елементів пам'яток деталізуються у ДБН В.3.2-1-2004 «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини» [3], а також у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема у Порядку проведення ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України [8], та у відомчих настановах Міністерства культури України щодо розроблення науково-проектної документації і визначення предмета охорони [3;5;8;9], однак без належної координації з нормами інклюзивності.

За таких умов вимоги доступності для маломобільних груп населення вступають у потенційний конфлікт із положеннями містобудівного та охоронного законодавства, зокрема з регламентами щодо збереження історичних фасадів, планувальної структури, висотних параметрів і матеріальної автентики.

Це призводить до ситуацій, коли інклюзивні рішення реалізуються формально або фрагментарно, без досягнення реальної просторової доступності, що суперечить як соціальній меті інклюзії, так і принципам сталого розвитку історичного середовища.

Таким чином, інклюзія в архітектурі пам'яток культурної спадщини виявляється не лише технічною чи композиційною проблемою, а складною просторово-правовою категорією, що формується в межах взаємодії будівельних норм, законодавства про охорону культурної спадщини та конкретної містобудівної ситуації. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення цих колізій і пошуку збалансованих підходів до інтеграції інклюзивних рішень у проектну практику без порушення автентичності пам'яток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У сучасній міжнародній науковій літературі проблема забезпечення безбар'єрного доступу до пам'яток архітектурної спадщини розглядається як складний багатофакторний виклик, що виходить за межі суто технічних або композиційних рішень. Дослідники дедалі частіше наголошують на тому, що бар'єри в історичних будівлях формуються не лише внаслідок їх фізичних параметрів, а як результат взаємодії історичної цінності об'єкта, чинних стандартів доступності та практик їх нормативного застосування.

Показовою у цьому контексті є праця Chidiac (2025), опублікована в журналі Buildings [11], у якій авторка пропонує розмежування бар'єрів в історичних будівлях на «справжні» (true) та «уявні» (perceived). На основі емпіричного аналізу доводиться, що значна частина «справжніх» бар'єрів зумовлена не стільки просторовими чи конструктивними характеристиками пам'яток, скільки конфліктом між вимогами доступності та збереження спадщини, недостатньою специфічністю нормативних стандартів, а також проблемами їх практичного виконання. Таким чином, доступність у пам'ятках постає як питання процедурної узгодженості та якості регуляторного комплаєнсу, а не лише як інженерне завдання.

На рівні національних наукових оглядів проблему інклюзії спадщини як самостійного дослідницького напрямку репрезентує робота del Bosque (2025)[13], також опублікована в *Buildings*. Автор аналізує корпус іспанських досліджень з універсальної доступності культурної спадщини, ідентифікуючи ключові інституції, тематичні напрями та методологічні підходи. Особливу увагу приділено таким підтемам, як аудит доступності, архітектурні інтервенції, управління потоками відвідувачів та інформаційна доступність. Ця праця є важливою з огляду на те, що вона демонструє інклюзію історичного середовища як сталу й інституціоналізовану сферу наукових досліджень, що підтверджує міжнародний характер проблеми.

Питання інтеграції інклюзивного дизайну в історичні будівлі без втрати їх ідентичності безпосередньо порушується у статті Natmal (2025) «Architectural Heritage and Universal Accessibility»[16]. Авторка формулює завдання адаптації пам'яток до принципів універсальної доступності за умови збереження формальної та культурної цінності об'єктів і демонструє можливість такого поєднання через добір вимог і практичних рішень. У цій роботі інклюзія розглядається не як додатковий елемент проєкту, а як інтегрована стратегія, що має враховувати історичний контекст на всіх етапах проєктування.

Важливим для розуміння глобального характеру проблеми є також азіський досвід, представлений у дослідженні Ноої (близько 2019 року)[18], де наголошується на непридатності механічного застосування універсальних стандартів доступності до всіх пам'яток архітектури. Автор обґрунтовує необхідність індивідуальних стратегій доступу, які узгоджуються з принципами консервації на основі концепції *reasonable accommodation* (розумного пристосування) та поетапного планування доступних маршрутів. Такий підхід підсилює уявлення про інклюзію в спадщині як *case-by-case* баланс, що формується в конкретному просторово-правовому контексті.

Класичний *policy-to-practice* підхід до проблеми доступності історичних об'єктів представлений у роботах Plimmer та ін. (2006)[20], присвячених британській політиці доступності для сервіс-провайдерів. Автори показують, що ключовою категорією є «*reasonableness*» («настільки, наскільки це розумно»), яка виконує функцію регуляторного тесту і транслюється у практичні рішення щодо адаптації історичних будівель. У цьому підході доступність розглядається не як технічний додаток, а як рамка мислення, що структурує компроміс між правами користувачів і вимогами охорони спадщини.

Окрему групу джерел становлять нормативно-прикладні настанови, зокрема британські гайдлайни *Easy Access to Historic Buildings*[15], розроблені *Historic England / English Heritage*. Хоча ці документи не є науковими статтями, вони широко використовуються в академічних дослідженнях як приклад «кращих практик». У них систематизовано підхід *access planning*, запропоновано альтернативні маршрути доступу та обґрунтовано принцип мінімального й обережного втручання, що демонструє можливість поєднання безбар'єрності та консервації за умови належного проєктного обґрунтування.

Нарешті, показовим прикладом правового балансування є французька модель регулювання доступності для існуючих громадських будівель (ERP), яка передбачає механізм дерогацій. У цій системі збереження архітектурної спадщини прямо визнається підставою для відступу від окремих технічних вимог доступності, водночас підкреслюється, що дерогація має адресний характер і не звільняє від виконання інших обов'язкових вимог. Такий підхід демонструє, як держава технологізує баланс між доступністю та автентичністю через чітко визначені юридичні інструменти, а не через загальне визнання неможливості адаптації.

Узагальнюючи наведені дослідження, можна констатувати, що в міжнародному науковому дискурсі безбар'єрний доступ до пам'яток архітектурної спадщини дедалі частіше осмислюється як результат процедурного та нормативного балансування, а не як сукупність ізольованих технічних рішень. Водночас саме просторово-правовий вимір цього балансування залишається недостатньо концептуалізованим, що й зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

В українській науковій літературі проблема забезпечення безбар'єрного доступу до пам'яток архітектурної спадщини розглядається фрагментарно, однак поступово формується як окремий напрям досліджень на перетині архітектури, реставрації та містобудування. Однією з перших спроб системного осмислення цієї проблеми є праця М. В. Городецької [2], присвячена адаптації пам'яток архітектури для маломобільних груп населення з урахуванням закордонного досвіду. Авторка наголошує на неможливості механічного перенесення стандартних інклюзивних рішень у середовище пам'яток та підкреслює необхідність індивідуального підходу до кожного об'єкта з урахуванням його історико-культурної цінності.

Подальший розвиток теми простежується у роботах, присвячених формуванню безбар'єрних громадських просторів в історичному середовищі. Зокрема П. О. Васильєв та М. В. Васильєва [1] аналізують сучасні виклики інтеграції принципів доступності в умовах історичної забудови, звертаючи увагу на конфлікт між вимогами безбар'єрності та збереженням автентичної просторової структури. Автори акцентують, що інклюзивність у таких умовах має досягатися не лише за рахунок технічних засобів, а через комплексні архітектурно-планувальні рішення, узгоджені з регламентами охорони культурної спадщини.

Окремі аспекти проблеми розглядаються також у міждисциплінарних дослідженнях, присвячених безпеці та експлуатації історичних будівель. Так, у працях М. З. Пелешка, О. І. Башинського та Т. Г. Бережанського [7] питання доступності для маломобільних груп населення аналізується у взаємозв'язку з вимогами пожежної та евакуаційної безпеки в існуючих, зокрема історично цінних, будівлях. Хоча інклюзія не є центральним предметом цих досліджень, автори фактично вказують на необхідність балансування між нормативними вимогами різного характеру, що є характерним і для проблеми адаптації пам'яток архітектури.

Загалом аналіз українських наукових публікацій засвідчує зростання інтересу до проблеми безбар'єрного доступу в історично сформованому середовищі, водночас виявляє відсутність цілісного підходу до осмислення інклюзії саме як просторово-правової категорії, що поєднує архітектурні рішення з нормативними та охоронними обмеженнями. Це обумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на формування методології узгодження вимог доступності та збереження автентичності пам'яток архітектурної спадщини.

Метою статті є дослідження інклюзії в архітектурі пам'яток культурної спадщини як просторово-правової категорії шляхом аналізу національних будівельних норм і законодавства у сфері охорони спадщини, а також порівняння їх із міжнародними та європейськими підходами, з метою виявлення проблем правозастосування принципу розумного пристосування та формулювання рекомендацій щодо процедурного балансування між вимогами безбар'єрності й збереженням автентичності в архітектурній практиці України.

Основна частина

Проблема інклюзивності в пам'ятках архітектурної спадщини має універсальний характер і проявляється як спільний для різних держав конфлікт між вимогами доступності, що розглядаються як елемент реалізації прав людини, та режимами охорони автентичності історично цінних об'єктів. Така колізія зумовлює необхідність пошуку не лише технічних, а передусім процедурних і методологічних механізмів балансування, які дозволяють поєднати безбар'єрний доступ із збереженням предмета охорони.

Аналіз міжнародних наукових праць засвідчує, що безбар'єрний доступ до пам'яток архітектурної спадщини розглядається як комплексна проблема, що потребує інтеграції принципів універсального дизайну, розумного пристосування, еквівалентного доступу та мінімального втручання. При цьому увага дослідників зосереджується не лише на архітектурно-планувальних

рішеннях, а й на нормативних моделях їх легітимації, зокрема через механізми пропорційності, дерогацій або індивідуально обґрунтованих відступів від стандартних вимог доступності.

Проблема інклюзивності в пам'ятках культурної спадщини має універсальний характер і проявляється як спільний для різних держав конфлікт між вимогами доступності (як елементом прав людини) та режимами охорони автентичності, що зумовлює пошук процедур балансування, а не лише технічних рішень.

Відтак у зв'язку з універсальністю зазначеного конфлікту наукові дебати щодо допустимих меж втручання в історичну матеріальність, критеріїв «еквівалентного доступу» та процедур обґрунтування відступів від стандартів доступності системно ведуться на академічних майданчиках різних країн — від оглядових і емпіричних досліджень у фахових виданнях до розроблення методичних настанов і регуляторних механізмів для будівель, що мають статус спадщини. Показово, що в міжнародній літературі дедалі чіткіше відмежовується формальна нормативна відповідність від фактичної інклюзивності користування простором, а також визнається потреба в процедурах балансування, які забезпечують одночасно досяжність доступності та охорону автентики.

У контексті архітектури пам'яток культурної спадщини України інклюзія не може розглядатися виключно як сукупність технічних заходів, спрямованих на усунення фізичних бар'єрів. На відміну від нового будівництва, де вимоги доступності реалізуються в межах відносно вільного проектного поля, пам'ятки архітектури функціонують у режимі жорстких просторових і правових обмежень, зумовлених предметом охорони, історичною матеріальністю та регламентами використання.

За таких умов інклюзія набуває ознак просторово-правової категорії, що формується на перетині архітектурного рішення та нормативного регулювання. Вона залежить не лише від геометричних параметрів середовища, а й від допустимості втручань з погляду законодавства про охорону культурної спадщини, містобудівних регламентів і будівельних норм. Таким чином, доступність у пам'ятках є результатом не прямого застосування стандартів, а процесу балансування між конкуруючими нормативними вимогами.

В Україні вимоги інклюзивності будівель і споруд закріплені у ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [4], які поширюються також на реконструкцію та реставрацію існуючих об'єктів. Важливим елементом цього нормативного документа є закріплення поняття «розумного пристосування» [4; 6], що передбачає застосування індивідуальних архітектурно-планувальних рішень у випадках, коли забезпечення доступності у повному обсязі є технічно або просторово неможливим.

Водночас аналіз положень ДБН свідчить, що вони не містять чітко визначених критеріїв застосування принципу розумного пристосування саме до пам'яток архітектури. Норми не розмежовують ситуації, у яких обмеження зумовлені конструктивними особливостями будівлі, від тих, що впливають із режиму охорони культурної спадщини. У результаті рішення щодо допустимості інклюзивних втручань часто залишаються на розсуд проектувальників, експертів або органів охорони спадщини, що створює ризик як формального виконання вимог доступності, так і надмірного втручання в автентичну структуру об'єкта.

Термін «розумне пристосування» є запозиченим із західної правової доктрини та походить від англійського поняття *reasonable accommodation*, сформованого в міжнародному праві прав людини, насамперед у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [12]. У європейській та англо-американській практиці цей термін використовується як правовий інструмент балансування, що дозволяє забезпечити доступність без покладення непропорційного або надмірного тягаря, зокрема в умовах існуючої забудови та об'єктів культурної спадщини.

Рис. 1. Музей Petit Palais. Париж. Схема руху маломобільних груп населення у навколишньому громадському просторі та на прибудинковій території музею.

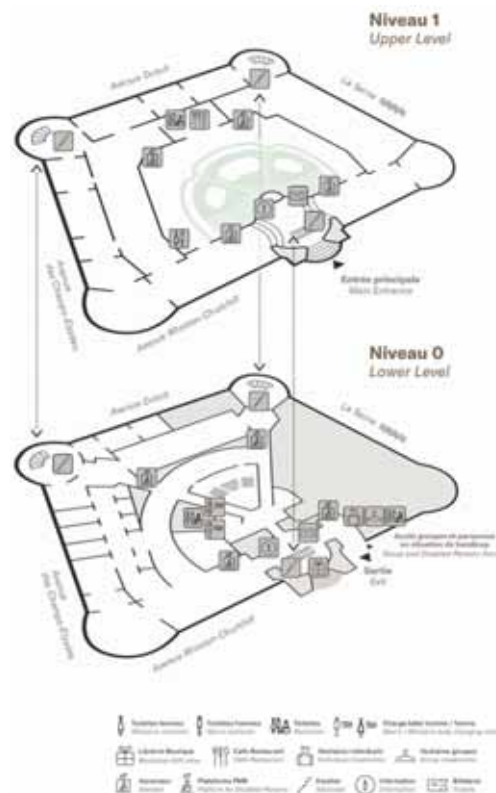

Рис. 2. Музей Petit Palais . Париж. Схема організації безбар'єрного руху маломобільних груп населення у просторовому середовищі музею (перший і другий поверхи).

На відміну від національних будівельних норм, у зарубіжних правових і нормативних системах поняття *reasonable accommodation* («розумне пристосування») супроводжується чітко сформульованими критеріями правової оцінки пропорційності втручань. Так, у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [12, ст. 2] розумне пристосування визначається як таке, що не повинно створювати непропорційного або надмірного тягара, а отже передбачає оцінку співвідношення між потребами доступності та можливими наслідками для власника або самого об'єкта. У британській практиці цей підхід деталізується через настанови *Historic England* [17], де забезпечення доступу до історичних будівель розглядається як поетапний процес, що включає оцінку значущості об'єкта як історичної спадщини, аналіз альтернативних рішень та вибір найменш інвазивного втручання. У Франції принцип пропорційності реалізується через формалізований механізм дерогацій для існуючих громадських будівель (ERP) [19], за якого відступ від окремих технічних вимог доступності допускається лише за умови обґрунтування їх несумісності з охороною архітектурної спадщини та впровадження компенсаційних або еквівалентних заходів. Таким чином, у зарубіжних підходах «розумне пристосування» функціонує як юридично перевірюваний інструмент балансування, тоді як у вітчизняних ДБН відповідні критерії залишаються недостатньо конкретизованими, що зумовлює різночитання цього принципу в проєктній та експертній практиці, особливо щодо пам'яток архітектурної спадщини.

В українське нормативне поле поняття «розумного пристосування» було імплементоване в процесі гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами й закріплене у ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [4] як принцип застосування індивідуалізованих рішень у випадках, коли повне дотримання стандартних вимог доступності є технічно або просторово ускладненим. Водночас у національних будівельних нормах цей термін не супроводжується розгорнутими критеріями правової оцінки пропорційності втручань, що зумовлює різночитання його змісту в проєктній та експертній практиці, особливо щодо пам'яток архітектурної спадщини.

Практика адаптації пам'яток архітектурної спадщини до потреб маломобільних груп населення дозволяє виокремити низку типових колізій, які мають системний характер. До них належать, зокрема, конфлікти між необхідністю облаштування безбар'єрного входу та збереженням історичних фасадів; між вимогами вертикальної доступності та обмеженнями щодо втручання в несучі конструкції; між нормативами евакуації та збереженням планувальної структури будівлі.

У таких випадках формальне застосування стандартних технічних рішень (пандусів, ліфтів, підйомних платформ) виявляється або неможливим, або неприйнятним з погляду охорони спадщини. Це підтверджує тезу про те, що інклюзія в пам'ятках не може бути зведена до універсального набору засобів, а має розглядатися як індивідуально обґрунтований результат просторово-правового компромісу.

Міжнародний досвід свідчить, що більшість держав стикаються з аналогічними викликами при адаптації історичних будівель. У європейській практиці дедалі ширше застосовуються підходи, засновані на принципах еквівалентного доступу, пропорційності втручання та мінімального або зворотного впливу на історичну матерію.

Ілюстрацією ефективних рішень безбар'єрності в контексті пам'яток архітектури може слугувати музей *Petit Palais* у Парижі (Див. Рис.2;3), де для відвідувачів з обмеженою мобільністю передбачено адаптований вхід, доступні маршрути по галереях, ліфти, туалети та інші сервіси, що інтегровані в історичний простір музейної будівлі без руйнування її автентики [14]. Водночас такі дерогації мають адресний характер і не звільняють від забезпечення доступності в інших аспектах. Аналогічно, британські настанови [15] з доступу до історичних будівель акцентують увагу на плануванні доступу як процесі, що має розпочинатися на ранніх етапах проєктування та враховувати унікальні характеристики кожного об'єкта.

В українській проєктній та експертній практиці архітектори, які працюють з об'єктами культурної спадщини, опиняються в ситуації нормативної невизначеності, зумовленої одночасною дією вимог інклюзивності та режимів охорони автентичності. З одного боку, будівельні норми зобов'язують забезпечувати безбар'єрний доступ для маломобільних груп населення, з іншого —

законодавство про охорону культурної спадщини істотно обмежує можливості втручання в історичну матерію, планувальну структуру та зовнішній вигляд пам'яток. Відсутність у національних нормативно-правових актах чітко визначених процедур узгодження цих вимог призводить до різночитань поняття «розумного пристосування», формального виконання норм або, навпаки, до повної відмови від інклюзивних рішень під приводом охоронних обмежень. У результаті архітектор фактично змушений самостійно інтерпретувати межі допустимого втручання, не маючи достатньої методичної та правової підтримки.

Співіснування принципу «розумного пристосування» та нормативно-правових вимог щодо збереження архітектурної спадщини є концептуально можливим і міжнародно визнаним, однак в українській практиці потребує переходу від формального застосування норм до процедурно обґрунтованого балансування, у якому архітектор відіграє ключову роль як посередник між вимогами доступності та охороною автентичності. Такий підхід передбачає індивідуальну оцінку кожного об'єкта, обґрунтування пропорційності втручань, пошук альтернативних або еквівалентних рішень і фіксацію цих рішень у проектній документації, що дозволяє легітимізувати інклюзивні заходи без порушення цінності історичних пам'яток (Див. рис.3-6).

Рис. 3. Проект ревіталізації палацу Страхоцьких під музичну школу у м. Мостиська Львівської області. Ліворуч: загальний вигляд музичної школи; праворуч: генплан території школи з організацією руху маломобільних. Архітектор А. Степанюк

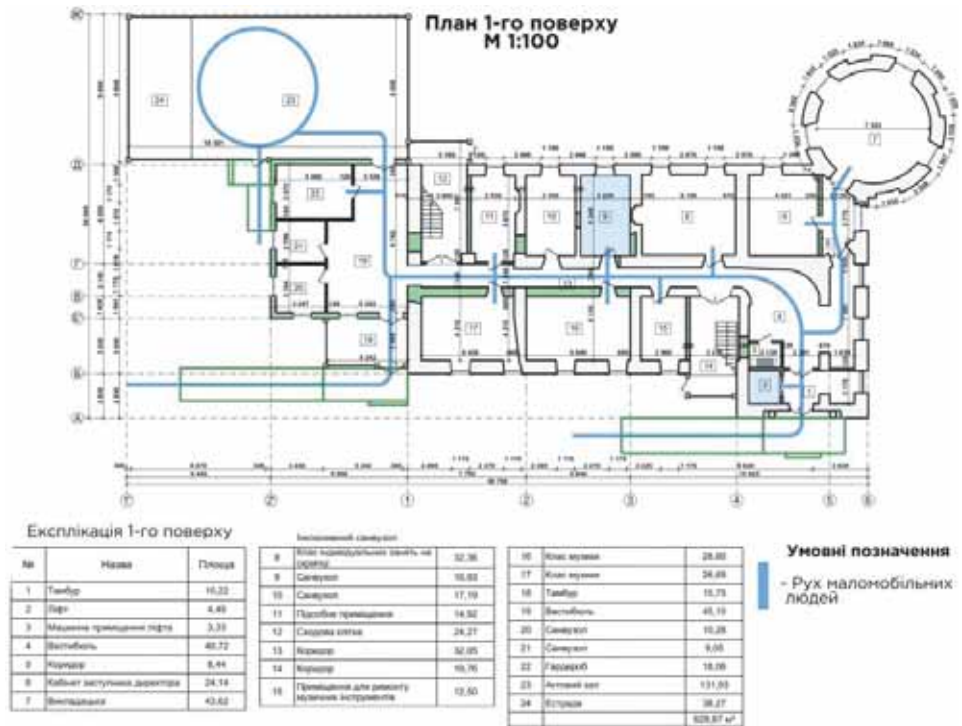

Рис. 4. Проект ревіталізації палацу Страхоцьких під музичну школу у м. Мостиська Львівської області. План першого поверху з організацією горизонтальних та вертикальних комунікацій руху маломобільних. Архітектор А.Степанюк

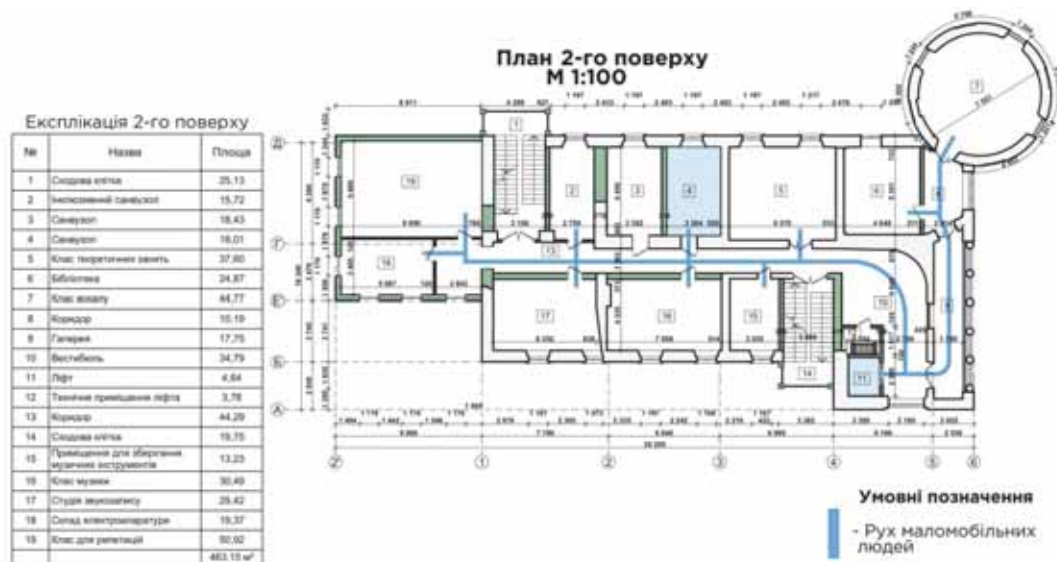

Рис. 5. Проект ревіталізації палацу Страхоцьких під музичну школу у м. Мостиська Львівської області. План другого поверху з організацією горизонтальних та вертикальних комунікацій руху маломобільних. Архітектор А.Степанюк

Рис. 6. Проект ревіталізації палацу Страхоцьких під музичну школу у м. Мостиська Львівської області. План третього поверху з організацією горизонтальних та вертикальних комунікацій руху маломобільних. Архітектор А. Степанюк

Узагальнення національного та міжнародного досвіду дозволяє стверджувати, що безбар'єрний доступ до пам'яток архітектурної спадщини є не статичним технічним результатом, а процесом, який включає аналіз правового режиму об'єкта, оцінку просторових можливостей, визначення допустимих меж втручання та вибір індивідуальних рішень. У цьому процесі ключову роль відіграє не лише архітектор, а й система нормативного регулювання, здатна забезпечити прозорі та обґрунтовані механізми балансування між доступністю та збереженням автентичності.

Висновки

Забезпечення безбар'єрного доступу до пам'яток архітектурної спадщини має здійснюватися не шляхом механічного застосування стандартних технічних рішень, а через процедурно обґрунтований підхід, що поєднує вимоги інклюзивності та охорони автентичності. Архітекторам і органам охорони спадщини доцільно розглядати принцип «розумного пристосування» як інструмент правового балансування, а не як виняток або послаблення нормативних вимог.

Кожен об'єкт культурної спадщини потребує індивідуальної оцінки можливостей доступності з урахуванням предмета охорони, конструктивних і просторових обмежень. Проектні рішення щодо інклюзії мають супроводжуватися чітким обґрунтуванням пропорційності втручання, аналізом альтернативних або еквівалентних рішень та фіксацією причин відступу від стандартних вимог у проектній і науково-проектній документації.

Ефективне поєднання доступності та збереження спадщини можливе за умови залучення архітекторів, реставраторів, фахівців з інклюзії та представників органів охорони культурної спадщини вже на початкових етапах проектування. Такий підхід дозволяє уникнути конфліктів на стадії погодження та сприяє виробленню збалансованих рішень, що відповідають як будівельним нормам, так і охоронним регламентам.

Для зменшення нормативної невизначеності доцільним є розроблення спеціалізованих методичних рекомендацій щодо застосування принципу «розумного пристосування» саме в пам'ятках архітектурної спадщини, з урахуванням міжнародного досвіду. Органам охорони спадщини та профільним інституціям варто ініціювати уточнення або доповнення чинних ДБН і підзаконних актів процедурами оцінки пропорційності втручання та критеріями еквівалентного доступу.

Бібліографія

1. Васильєв, П. О., Васильєва, М. В. (2025). Формування безбар'єрних громадських просторів в історичному середовищі: виклики та можливості. *Комунальне господарство міст*, 3(191), с. 212–219. <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2025-3-191-212-219>
2. Городецька, М. В. (2016). Адаптація пам'яток архітектури для маломобільних груп населення: аналіз закордонного досвіду. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43(1), с. 114–119.
3. ДБН В.3.2-1-2004 (2004). *Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини*. Київ: Держбуд України.
4. ДБН В.2.2-40:2018 (2019). *Інклюзивність будівель і споруд*. Поправка № 1. Київ: Мінрегіон України.
5. Методичні рекомендації щодо визначення предмета охорони об'єкта культурної спадщини. Київ: Міністерство культури України.
6. Методичні рекомендації щодо забезпечення доступності будівель, приміщень та іншої інфраструктури закладів освіти для маломобільних груп населення (2024). Затв. наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 22 листопада 2024 р. № 1388. Київ. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/fn085023> (дата звернення: 03.01.26).
7. Пелешко, М. З., Башинський, О. І., Бережанський, Т. Г. (2022). Особливості забезпечення доступності для маломобільних груп населення в існуючих будівлях з урахуванням вимог пожежної безпеки. *Пожежна безпека (Fire Safety)*, 40. <https://doi.org/10.32447/20786662.40.2022.08>
8. Про затвердження Порядку проведення ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини (2002). Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 318. *Офіційний вісник України*.
9. Про затвердження Порядку розроблення науково-проектної документації на пам'ятки культурної спадщини (2013). Наказ Міністерства культури України від 11 березня 2013 р. № 158.
10. Про охорону культурної спадщини (2000). Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*, 39, ст. 333.
11. Chidiac, M. (2025). True and perceived barriers to accessibility in heritage buildings: Heritage value, standards and compliance. *Buildings*, 15(3). <https://doi.org/10.3390/buildings1503xxxx>
12. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006). United Nations, New York. URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> (accessed 03.01.26).
13. del Bosque, M. (2025). Universal accessibility in cultural heritage: A review of Spanish research trends. *Buildings*, 15(4). <https://doi.org/10.3390/buildings1504xxxx>
14. Information for visitors with a disability. Petit Palais. URL: <https://www.petitpalais.paris.fr/en/content/information-visitors-disability> (accessed 03.01.26).
15. Easy Access to Historic Buildings (2012). Historic England. URL: <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/easy-access-to-historic-buildings/heag010-easy-access-to-historic-buildings/> (accessed 03.01.26).
16. Hatmal, M. M. (2025). Architectural heritage and universal accessibility. *International Journal of Architectural Heritage*, 19(2), pp. 215–231.
17. Historic England (2015). *Easy access to historic buildings*. London: English Heritage.
18. Hooi, Y. K. (2019). Accessibility in heritage buildings: Balancing conservation principles and reasonable accommodation. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 9(3), pp. 356–370.
19. Ministère de la Transition écologique (2022). *Accessibilité des établissements recevant du public existants (ERP) et dérogations pour le patrimoine architectural*. Paris.

20. Plimmer, F., McCluskey, W. & Sayce, S. (2006). Accessibility and property: Reasonableness, rights and heritage buildings. *FIG Working Week Proceedings*. Munich, Germany.

References (Latin script)

1. Vasyliiev, P. O. & Vasyliieva, M. V. (2025). Formuvannia bezbarierykh hromadskykh prostoriv v istorychnomu seredovyschi: vyklyky ta mozhlyvosti. *Komunalne hospodarstvo mist*, 3(191), pp. 212–219. <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2025-3-191-212-219>
2. Horodetska, M. V. (2016). Adaptatsiia pamiatok arkhitektury dla malomobilnykh hrup naselennia: analiz zakordonnoho dosvidu. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, 43(1), pp. 114–119.
3. DBN V.3.2-1-2004 (2004). *Restavratsiini, konservatsiini ta remontni roboty na pamiatkakh kulturnoi spadshchyny*. Kyiv: Derzhbud Ukrainy.
4. DBN V.2.2-40:2018 (2019). *Inklyuzyvnist budivel i sporud*. Amendment No. 1. Kyiv: Minrehion Ukrainy.
5. *Metodychni rekomendatsii shchodo vyznachennia predmeta okhorony obiekta kulturnoi spadshchyny*. Kyiv: Ministerstvo kultury Ukrainy.
6. *Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia dostupnosti budivel, prymishchen ta inshoi infrastruktury zakladiv osvity dla malomobilnykh hrup naselennia (2024)*. Approved by Order of the Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine No. 1388 of 22 November 2024. Kyiv. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/fn085023> (accessed 03.01.26).
7. Peleshko, M. Z., Bashynskiy, O. I. & Berezhanskyi, T. H. (2022). Osoblyvosti zabezpechennia dostupnosti dla malomobilnykh hrup naselennia v isnuiachykh budivliakh z urakhuvanniam vymoh pozhezhnoi bezpeky. *Fire Safety*, 40. <https://doi.org/10.32447/20786662.40.2022.08>
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2002). Resolution No. 318 of 13 March 2002 on approval of the procedure for restoration works on cultural heritage monuments. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*.
9. Ministry of Culture of Ukraine (2013). Order No. 158 of 11 March 2013 on approval of the procedure for development of scientific and project documentation for cultural heritage monuments.
10. Law of Ukraine on Protection of Cultural Heritage (2000). Law No. 1805-III of 8 June 2000. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 39, Art. 333.
11. Chidiac, M. (2025). True and perceived barriers to accessibility in heritage buildings: Heritage value, standards and compliance. *Buildings*, 15(3). <https://doi.org/10.3390/buildings1503xxxx>
12. United Nations (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York. Available at: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> (accessed 03.01.26).
13. del Bosque, M. (2025). Universal accessibility in cultural heritage: A review of Spanish research trends. *Buildings*, 15(4). <https://doi.org/10.3390/buildings1504xxxx>
14. Information for visitors with a disability. Petit Palais. Available at: <https://www.petitpalais.paris.fr/en/content/information-visitors-disability> (accessed 03.01.26).
15. Historic England (2012). *Easy Access to Historic Buildings*. Available at: <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/easy-access-to-historic-buildings/heag010-easy-access-to-historic-buildings/> (accessed 03.01.26).
16. Hatmal, M. M. (2025). Architectural heritage and universal accessibility. *International Journal of Architectural Heritage*, 19(2), pp. 215–231.
17. Historic England (2015). *Easy access to historic buildings*. London: English Heritage.
18. Hooi, Y. K. (2019). Accessibility in heritage buildings: Balancing conservation principles and reasonable accommodation. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 9(3), pp. 356–370.

19. Ministère de la Transition écologique (2022). *Accessibilité des établissements recevant du public existants (ERP) et dérogations pour le patrimoine architectural*. Paris.
20. Plimmer, F., McCluskey, W. & Sayce, S. (2006). Accessibility and property: Reasonableness, rights and heritage buildings. *FIG Working Week Proceedings*. Munich, Germany.

Romana Kiuntsli¹, Andriy Stepanyuk²,

¹ *Doctor of Art History, Professor at the Department of Architecture,*
romana.lviv@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5234-4903

² *Candidate of architecture, Associate Professor at the Department of Architecture,*
andriy.lviv@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5030-5724

^{1,2} *Stepan Gzhytskyi Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies*

INCLUSION IN THE ARCHITECTURE OF CULTURAL HERITAGE MONUMENTS AS A SPATIAL-LEGAL CATEGORY: BETWEEN REGULATORY COMPLIANCE AND THE PRESERVATION OF AUTHENTICITY

© R. Kiuntsli, A. Stepanyuk, 2026

Abstract

The article examines inclusion in the architecture of cultural heritage monuments as a spatial and legal category formed at the intersection of accessibility requirements, building regulations, and heritage protection regimes. The relevance of the study is determined by the growing social demand for barrier-free access to historic buildings alongside the limited regulatory instruments available to reconcile accessibility measures with the preservation of authenticity. The research analyses the national legal and regulatory framework governing inclusivity and cultural heritage protection, including state building codes and subordinate legal acts, as well as international and European approaches to the application of the principle of reasonable accommodation. It is demonstrated that in Ukrainian practice this principle is often applied fragmentarily and without clearly defined procedures for assessing the proportionality of interventions, which results in conflicts between accessibility requirements and conservation regulations. Based on the review of international academic literature and normative guidelines, the article substantiates that inclusion in heritage architecture should be understood not as a set of technical solutions but as the outcome of procedural balancing between users' rights and the obligation to preserve authenticity. The study formulates practical recommendations for architects and heritage protection authorities regarding the implementation of individualized, proportionate, and minimally invasive solutions and emphasizes the need to further develop methodological guidance and refine the regulatory framework in Ukraine.

Keywords: inclusion; cultural heritage monuments; accessibility; barrier-free environment; reasonable accommodation; spatial and legal regulation